NA ROZHRANÍ EURÓPY A ÁZIE

Väčšina ľudí si pod názvom Turecko predstaví more a pláže, zahalené ženy, mešity, pestrofarebné koberce, polonahé brušné tanečnice, hlučné tržnice a hmlistý obraz istanbulského mostu spájajúceho Európu s Áziou. Keďže už oddávna bolo Turecko domovom veľkého počtu národov a civilizácií, môže sa pýšiť bohatým kultúrnym dedičstvom od zrúcanín antických chrámov a ešte starších hrobiek, až po prezdobené paláce sultánov Osmanskej ríše. Koho viac zaujíma príroda, ten si tiež príde na svoje – nachádza sa tu niekoľko prírodných výtvorov a úkazov, ktoré neuvidíte len tak hocikde.

Mapa Turecka: 1. Pamukkale, 2. Chiméra, 3. Kappadokia, 4. Tyrkysové pobrežie, 5. pohorie Kaçkar

Bavlnený hrad

Bavlnený hrad, po turecky Pamukkale, sa nachádza v západnej časti Turecka. Nie je to však žiadny hrad a už vôbec nie z bavlny – v skutočnosti sa pod týmto názvom skrývajú žiarivobiele travertínové terasy s termálnymi prameňmi. Tieto terasy tvoria svah kopca a pripomínajú zamrznutý vodopád. Tečie po nich malé množstvo termálnej vody (prameniaca voda má 45 °C) a preto sú terasy stále „živé“, hoci ich vek dosahuje až 15 000 rokov. Najkrajšie majú tvar lastúry so stalaktitovou spodnou časťou. V ich vrchnej časti je zvyčajne termálne jazierko. Vyvierajúca voda je mierne rádioaktívna (množstvo rádioaktívnych častíc však nie je nebezpečné) a bohatá na rôzne minerály. Z nich má pri vytváraní terás najvýznamnejšiu úlohu vápnik. Keď voda obsahujúca oxid uhličitý prechádza horninami s obsahom uhličitanu vápenatého, vo vode nerozpustný uhličitan vápenatý sa premieňa na rozpustný hydrogénuhličitan vápenatý:

$$CaCO_3 + CO_2 + H_2O \rightarrow Ca(HCO_3)_2$$

Keď sa z takéhoto vodného roztoku začne vyparovať voda (napríklad na južnom svahu kopca), uvoľní sa aj oxid uhličitý a vykryštalizuje sa späť nerozpustný uhličitan vápenatý (minerál kalcit):

$$Ca(HCO_3)_2 \rightarrow CaCO_3 + CO_2 + H_2O$$

Kalcit je hlavnou zložkou vápenca, ktorý ma viacero foriem. Jedným z nich je travertín, ktorý vzniká aj v Pamukkale. Od klasického vápenca sa líši tým, že má pórovitú štruktúru.

Nad terasami na vrchu kopca ležia pomerne zachovalé ruiny starobylého mesta Hierapolis, ktoré bolo postavené v 2. storočí pred naším letopočtom a znovuobjavené pri archeologických vykopávkach v roku 1957. Jeho súčasťou boli aj termálne kúpele. Ešte pred niekoľkými rokmi boli všetky terasy voľne prístupné na kúpanie, čo zapríčinilo poškodenie niektorých travertínových usadenín. Teraz sa už viac dbá na ochranu, najmä preto, že komplex Pamukkale a Hierapolisu je začlenený do svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO.

Večné plamene Chiméry

Na pobreží Stredozemného mora na juhozápade Turecka je na úpätí hory Tahtali skalná planina, kde horí niekoľko ohňov. Nie sú to len také hocijaké ohne, pretože tu horia už od nepamäti – najstaršia písomná zmienka o nich je zo 4. storočia pred naším letopočtom. Podľa legendy to sú plamene bájnej obludy Chiméry, ktorá bola „vpredu lev, v strede koza a vzadu had“. Realita je taká, že z puklín v skalnej plošine uniká plyn obsahujúci okrem iného aj metán, ktorý na vzduchu pri stretnutí s kyslíkom horí. Izotopové analýzy uhlíka z metánu nasvedčujú tomu, že unikajúci plyn je metamorfovaného pôvodu (nie vulkanického ani organického), čiže jeho vznik súvisí so vznikom metamorfovaných, t. j. premenených hornín. Zloženie tohto plynu je unikátne a doteraz sa nepodarilo objasniť, prečo a ako vznikol. Isté je to, že horí, a pokiaľ ho bude dostatok, bude oheň horieť aj naďalej. Aj keď sa ho niekto pokúsi zahasiť vodou, za chvíľu sa plameň rozhorí znovu. Na celej planine sa nachádza približne 20 ohňov rôznych veľkostí. V minulosti boli podľa historických záznamov väčšie ako v súčasnosti – pravdepodobne vtedy unikalo viac plynu alebo mal tento plyn vyššiu koncentráciu metánu.

Krajina rozprávkových komínov

V strede celého Turecka sa nachádza Kappadokia, miesto, ktoré vyzerá ako z inej planéty. Je to pomerne veľké územie pokryté kužeľovitými, stĺpovitými a inými bizarnými skalnými útvarmi rôznych farieb a veľkostí. Od žiarivo bielej cez krémovú, žltú, ružovú, červenú, hnedú až po svetlo- a tmavosivú. Na prvý poh-

ľad sa zdá nepochopiteľné, ako čosi takéto mohlo vzniknúť. Prvým krokom boli erupcie troch sopiek Erciyes, Hasan a Melendiz pred približne 20 miliónmi rokov (ale niektoré zdroje uvádzajú, že to bolo pred 3 až 9 miliónmi rokov). Okolitá plošina sa pokryla lávou, popolom a blatom a o zvyšok sa postarala rieka Kizilirmak a vietor. Vplyvom vodnej a veternej erózie sa vytvorili útvary najrozmanitejších podôb. Tam, kde boli pred erupciami tvrdšie a odolnejšie horniny (najčastejšie čadič), vznikli klasické komíny, keď mäkší sopečný materiál v ich okolí podľahol erózii. Ľudia tiež pridali ruku k dielu a v mäkkom materiáli sopečného pôvodu si vyhĺbili domy, na niektorých miestach celé poprepájané mestá s niekoľkými úrovňami. Skalné domy boli osídlené už pred viac ako 4 000 rokmi, v súčasnosti v nich už nikto neži-je. Hoci krajina vyzerá sucho a neúrodne, na úrodnej sopečnej pôde sa výborne darí viniču a niekoľkým ďalším plodinám. Celá lokalita je vďaka svojej unikátnosti zaradená do svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO.

Zrod života

Počas júla až októbra sa s príchodom hlbokej noci na plážach pozdĺž Tyrkysového pobrežia na juhozápade Turecka zrazu začne hýbať piesok. Pre mláďatá karety obyčajnej sa začína prvý boj o život. Hneď po vyliahnutí sa musia dostať do mora skôr, ako ich niečo zožerie. Hoci je to v noci bezpečnejšie, aj tak na ne číhajú niektoré dravce, pre ktoré sú malé bezbranné korytnačky ľahkou korisťou. Najlepšou stratégiou je masový presun – keď sa naraz vyliahne 500 aj viac kariet, dravce ich nestihnú zožrať všetky. Samičky, ktoré prežijú, sa sem v dospelosti ešte niekoľkokrát vrátia, pretože karety kladú vajíčka zvyčajne na tú istú pláž, kde sa vyliahli.

Ako je to u korytnačiek bežné, aj kareta obyčajná má teplotne určené pohlavie. Pohlavie zárodku korytnačky závisí od priemernej teploty, v ktorej sa zárodok vyvíjal počas strednej tretiny svojho života vo vajíčku. Pivotná teplota, čiže teplota, pri ktorej je pomer samcov a samičiek vo vajíčkach 50:50, závisí od lokality, zvyčajne sa však pohybuje medzi 28 – 30 °C. Pri teplotách 24 – 26 °C sú takmer všetky zárodky samčieho pohlavia a pri teplotách 32 – 34 °C zas samičieho. Kareta obyčajná je ohrozený druh a preto sú pláže, kde kladie vajíčka, zvyčajne chránené.

Dve strany mince

Pohorie Kaçkar (čítaj kačkar) sa nachádza na východe Turecka pri pobreží Čierneho mora. Takmer všetky jeho vrcholy majú výšku nad 3 000 m. n. m., najvyšší vrchol s rovnomenným názvom Kaçkar má nadmorskú výšku 3 937 m. n. m. a je štvrtým najvyšším v Turecku. Najvyšším vrcholom Turecka je stratovulkán Ararat s nadmorskou výškou 5 137 m. n. m.

V pohorí Kaçkar nie je núdza o vodu – nachádza sa tu množstvo potôčikov a horských jazier a vďaka nádhernej prírode je obľúbeným centrom vysokohorskej turistiky. Neprehliadnuteľný je všadeprítomný rododendron. Je zastúpený v lesnom podraste v pásme lesa, zastupuje kosodrevinu nad pásmom lesa a nájdeme ho aj na horských lúkach, ktoré v nadmorskej výške približne 3 000 m. n. m. prechádzajú do pásma holých skál s občasnou vegetáciou. Noci v Kaçkare sú chladné – vo vysokej nadmorskej výške môže teplota uprostred leta klesnúť až k nule. Miestni ľudia hovoria, že ak je na severnej strane pohoria 5 dní do mesiaca jasno, je to veľké prekvapenie, a ak na južnej strane pohoria 5 dní v mesiaci prší, je to zázrak. Severná a južná strana Kaçkaru vyzerajú, ako keby to boli dve rôzne pohoria. Severné svahy priklonené k Čiernemu moru sú bohaté na zrážky prichádzajúce od mora, ale južné stráne naopak ležia v zrážkovom tieni. To sa odráža aj na vegetácii – severná strana je lesnatá, zatiaľ čo na južnej nenájdete skoro žiaden strom, sú tu iba lúky využívané ako pasienky.

Lenka Veselovská